

Els meus
clàssics

El àngel azul (Lili-Lola-Lola-Marlene)

Antoni Figuera

En aquestes dates se celebra arreu el centenari del naixement de Marlene Dietrich i proliferen els homenatges i les revisions al seu voltant; la podem recordar passejant una sàvia, malencònica i elegant maduresa, de la mà de Charles Laughton, Orson Welles i Spencer Tracy a pel·lícules com *Testigo de cargo*, *Sed de mal* i *El judici de Nuremberg*. Tot i això, no és d'aquesta esplèndida imatge de Marlene de què vull parlar ara aquí.

Amb motiu d'aquests recents homenatges, no he pogut evitar recordar que existeix per a mi una casta de memòria que m'atreveria a qualificar de "memòria sentimental" o "cinemàtica", que s'ha anat sedimentant en el nostre inconscient any rere any i pel·lícula rere pel·lícula, i aquella altra "memòria personal", feta del recompte –generós i egoista– de la nostra vida privada. M'agradaria creure, ara que sóc a bastant

més "de la meitat del camí de la meua vida" –com va dir Dante–, que no estic tot sol en la via morta a l'hora de reivindicar aquella tercera via en què s'interseccionen (ja sigui com a font de conflicte i xoc o de mediació harmònica) aquella existència imaginària que el cine ens promet i ofereix –aquell "home imaginari" de què parlava Edgar Morin– i la vida real –aquell altre "home unidimensional" que ens va anticipar l'avui completament oblidat Herbert Marcuse– que ens surt a l'encontre cada dia tant a fora com a dins de ca nostra.

I a què ve tota aquesta digressió? Al fet que és justament aquesta mena de "memòria sentimental" que no té res a veure amb l'intel·lecte i que, els qui estimam el cine, duim tatuada en la part més profunda del nostre cor, la que em du avui fins a Marlene i a la pel·lícula –*El àngel azul* de Josef von Sternberg– que lava

con-
vertir (i deman perdó per la vulgaritat del tòpic) en un mite eròtic anticipador, encara que diferent, del que anys més tard encarnaran actrius com Rita Hayworth o Marilyn Monroe. Escric aquestes línies mentre escolto per la ràdio la veu irrepetible de Peggy Lee –morta a començaments d'enguany– escalfant la nit i les meves neurones amb la seva impagable versió de "Fever". I la calidesa insuperable del seu accent acariciant la meua oïda, com imagín que ha de sonar la remor de la mar tancada dins les caragoles, em retretreu al record (allà al fons el gran Victor Young vetlant les armes) d'una de les més belles balades –la de *Johnny Guitar*– que mai s'hagin compost i que ningú ha cantat millor que ella. I a aquella veu vellutada de Peggy Lee, pur setí esllavissant-se entre els plecs d'una pell sumptuosa en una habitació en penombra; i duit per una tan misteriosa com inexplicable associació d'idees que només la lògica implacable dels somnis aconseguiria desxifrar, se li superposa lentament, com en un subtil joc d'analogies, la veu sensualment pastosa, com encunyada en bourbon i rapinyada amb pedra tosca, impossible combinació d'aiguardent i antracita, de Lola-Lola –o sigui Marlene Dietrich. I és que

la meua relació amb Marlene —amb la seva manera tan particular d'acariciar les paraules mentre canta— sobrepassa les fronteres cinemàtiques per instal·lar-se en el territori de les meves pulsions més personals.

Fa anys —més que no el record arriba a abastar, però menys que no l'oblit voldria arrabassar-nos— vaig sortir amb una dona que, tot i que no s'assemblava físicament a Marlene, sí que posseïa una veu que hauria pogut passar per un calc de la d'ella. O a mi m'ho semblava, almanco. "Tenc veu de transvestit", solia confessar-se amb la seva habitual ronquera, mentre em feia l'ullet i encenia un cigarret rere l'altre. "Tens el to just de veu perquè et confonguin amb Marlene", li repli-cava jo una mica exageradament. I em quedava embadalit, assegut davant el taulell del local on ella de vegades, i de manera espontània, es decidia a cantar boleros, com no els he sentit cantar a ningú d'ençà d'aleshores.

Idò bé: després de tant de temps, en aquelles nits en què el record torna mossegant-nos com un incansable Ca Cerber, encara agaf aquesta lenitiva operació d'ajustar comptes amb el pas-sat revisitant una vegada i una altra el film de Josef von Sternberg *El àngel azul* —un títol amb nom de cabaret berlinès dels anys vint escapat d'una tela d'Otto Dix—, les imatges del qual varen curtcircuitar el meu cervell, i fins i tot totes les terminacions nervioses del meu cos, la primera vegada que la vaig veure. Així que, revisada una altra vegada amb motiu del centenari del naixement de l'actriu, he tornat una vegada més a submergir-me —amb la tranquil·litat d'esperit que dona un cert distanciament emocional, per una altra banda gens ni mica brechtiana— en aquell univers degradat en què gemega fins al darrer espasme el professor Unraht. Més que no l'aroma de *Les flors del Mal* de Baudelaire el que es respira al film són els malaltissos efluvius de *La Venus de les pells* de Sacher Masoch.

El periple vital —una vertadera i dan-tesca davallada als inferns del vell professor Unraht —doblement humiliat pels seus alumnes i per Lola-Lola— i el seu vertiginós procés de desinte-gració moral i física per l'amor, entre

dolorosament passiu collat al seu es-bucament personal i existencial, caient a bocins i arrossegant-se contínua-ment fins a poder equiparar-se a les pedres (*dichosa la dura piedra porque esta ya no siente*, que diria el bo de Rubén Darío), no representa només, al·legòricament, el vaticini de l'en-fonsament de la societat alemanya anys més tard víctima del nazisme (com havien vaticinat els seus perills anteriorment *El gabinet del Doctor Caligari* de Robert Wiene i *M* de Fritz Lang), sinó també una tragèdia personal, la de la recerca d'una dignitat inassolible en els insondables abismes

d'una experiència degradada.

Al començament del film, el profes-sor Unraht passeja la seva patètica dignitat de cavaller incomprès dins les aules d'un col·legi que no va ser mai tan distant ni solitari; o pels fos-cos carrerons que el duen a un ab-jecte cabaret en el qual llums i om-bres —un clarobscur expressionista el-evat a l'enèsima potència— s'amalgama per oferir-nos el més des-olador espectacle al voltant de la condició humana.

El àngel azul ens imposa despietada-ment des del començament tot el ter-rible pes de la seva maligna lògica: la de la bellesa mòrbida i putrefacta de determinats sentiments. Més que no una pel·lícula, el film de Sternberg és una vivència sobre l'engany amb què l'efímera bellesa de les coses se'ns

acosta durant uns instants per pre-cipitar-nos després a l'abisme de la seva demolició.

En Von Sternberg fins i tot el temps i l'espai es corrompen; no són cate-gories sinó que formen part de la vivència de cadascú, construint sobre si mateixos i empronant en el seu interior l'ésser humà fins a esmico-lar-lo.

Al final del film Unraht, humiliat fins al moll de l'os, incube de si mateix, Golem que arrossega la seva agonia entre les ombres del seu defecte, ha assolit el darrer graó del patiment humà; aquell que, si bé no dona drets,

ens projecta al buit sense haver de re-tre comptes a ningú. I Unraht, qui sap si alliberat per primera vegada en la seva vida, accepta morir en l'aula que tan ridículament va regir, amb la mà aferrada a la taula, perduda de-finitivament la mirada de qui va cer-car sempre contemplar-se en el mi-rall dels altres, en els ulls de Lola-Lola.

Amb la mort d'Unraht i el naixement de Lola-Lola (naixement, per altra banda, del mite carnal de Marlene Dietrich), qualsevol il·lusió de pure-sa o d'innocència es va perdre per a sempre. Ja que no la transparència seràfica de la rosa, queda dreta només la poma podrida del desig surant en la fangar d'aigües estancades, com a restes d'un darrer naufragi esllavis-sant-se cap al pou sec de l'oblit. ■